

Miljørapport

**- vedr. udkast til bekendtgørelse
om Nationalpark Skjoldungernes
Land**

20. august 2014

Indhold

Resumé	s. 3
1. Formål, indhold og forhold til andre planer	s. 5
2. Alternativer	s. 7
3. Miljøstatus i dag	s. 8
4. Relevante beskyttelsesmål - eksisterende naturbeskyttelse og planlægning	s. 21
5. Nationalparkens indvirkning på miljøet	s. 25
6. Tiltag til at imødegå negative miljømæssige påvirkninger	s. 29
7. Overvågning	s. 29

Resumé

Der er i henhold til Lov om miljøvurdering af planer og programmer (LBK nr. 939 af 03/07/2013) foretaget en miljøvurdering af udkast til bekendtgørelse om Nationalpark Skjoldungernes Land, og på baggrund heraf udarbejdet en miljørapport. Miljørapporten er i offentlig høring til og med den. 31. december 2014.

Formål, indhold og forhold til andre planer

Formålet med bekendtgørelsen er at oprette Nationalpark Skjoldungernes Land og fastsætte regler for nationalparkbestyrelsens arbejde.

Miljøvurderingen er foretaget i forhold til det alternativ, at der ikke oprettes en nationalpark (nul-alternativ). Der er for en række miljøparametre givet en status for området i dag og den forventede udvikling, hvis en nationalpark ikke oprettes. Der er derefter foretaget en vurdering af positive og negative miljøkonsekvenser ved oprettelsen af en nationalpark. Følgende miljøparametre indgår i miljøvurderingen:

- Geologi og landskab
- Naturværdier
- Kulturarv
- Friluftsliv og formidling
- Befolkning og erhverv

Nationalparkbestyrelsen har til opgave at udarbejde og gennemføre en nationalparkplan. Planen må ikke stride mod vandplaner og Natura 2000-planer for skov og natur, kommuneplaner, lokalplaner eller råstofplaner samt Fingerplanen. Nationalparkbestyrelsen kan gøre indsigelse efter planloven og er klageberettiget efter naturbeskyttelsesloven, planloven, vandløbsloven, råstofloven og skovloven.

Geologi og landskab

Nationalparken rummer værdifulde landskaber og markante landskabstyper. Fjorden omgives af morænebakker vekslende med dødislandskabets mange bakker og afløbsløse lavninger med søer og mosehuller. Den sydlige del af nationalparken domineres af stærkt kuperede skove, overdrevsområder og vådområder. Jorderne omkring Ledreborg, Åstrup, Sonnerupgaard og Lindholm godser indgår i Danmarks største fredede sammenhængende landskab med godslandskabets karakteristiske store dyrkningsarealer ofte omgivet af velbevarede markhegn og gærder, imponerende alleer og parker. Disse landskaber samt en række velbevarede landsbyer giver sammen med husmandskolonier og spredtliggende gårde området en særlig variation. Det forventes, at der med oprettelsen af nationalparken vil ske en styrkelse af områdets geologiske og landskabelige værdier bl.a. gennem projekter med pleje af landskabets natur, øget synliggørelse af landskabets former og terrænforskelle samt ved at skabe indblik og udsigter.

Naturværdier

Nationalpark Skjoldungernes Land omfatter den sydlige del af Roskilde Fjord og landarealer omkring og syd herfor, som forbinder fjordlandskabet med de midtsjællandske skove omkring Hvalsø. Områdets væsentligste naturtyper omfatter fjord- og kystnatur, lysåben natur og skov. Naturtyperne har stor betydning for bevarelsen af de særlige plante- og dyrearter, som optræder på nationale og internationale lister over fredede eller beskyttelseskrævende arter. Det vurderes, at en nationalpark f.eks. gennem frivillige aftaler om pleje af arealer vil have en positiv indvirkning i forhold til naturtyperne, som bl.a. er truet af tilgroning og næringsstofbelastning. På denne måde kan der sikres bedre spredning af mange af

områdets plante- og dyrearter og opnås reduktion af næringsstofftilførsel til søer, moser, enge, vandløb og fjordområder. Derudover kan naturgenopretningsprojekter og etablering af spredningskorridorer være med til at skabe større og bedre sammenhængende naturområder og dermed bevare og styrke naturtypernes kvalitet og mangfoldighed.

Kulturarv

Nationalparkens kulturmiljøer repræsenterer vigtige udsnit af det østdanske kulturlandskab. Fjorden, ådalene, skovene og det åbne land har gennem tiderne udgjort et rigt og varieret ressourcegrundlag og kulturmiljøerne afspejler det tætte samspil mellem menneske og natur. Fjorden har haft afgørende betydning som ressource og transportvej tilbage til stenalderens sæsonbopladser bl.a. omkring Kattinge Vig og Bognæs. Nationalparkens kuperede terræn har flere steder været vanskelig at opdyrke, og der findes endnu mange rester af overdrev, græsningsskov og stævningskov. Gammel Lejre er nationalparkens vigtigste forhistoriske område af international arkæologisk interesse. Fra den tidligste middelalder blev Roskilde landets hovedby for konge- og kirkemagt og Roskilde Domkirke fik i 1995 status som verdensarv. Med oprettelsen af en nationalpark er der gode muligheder for at styrke allerede igangværende initiativer og Nationalparkbestyrelsen kan med nationalparkplanen sætte fokus på f.eks. synliggørelse og formidling af de kulturhistoriske værdier og dermed give befolkningen og besøgende kendskab til og forståelse for samspillet mellem menneske og natur.

Friluftsliv og formidling

Der findes allerede i dag et varieret og veludbygget udbud af oplevelser og friluftsliv i nationalparkområdet. Områdets institutioner, besøgs- og formidlingscentre fungerer i dag som støttepunkter for friluftsliv og formidling af kulturhistorien, landskabet og menneskets udnyttelse af området gennem tiden. Det vurderes, at der med oprettelsen af nationalparken vil ske en styrkelse af mulighederne for friluftsliv og formidling. Der er i området flere videns- og uddannelsesinstitutioner, med Roskilde Universitet som den største, der sammen med formidlingsinstitutionerne kan være med til at øge og forene forskning, uddannelse og formidling af nationalparkens indhold og værdier. Nationalparkens bestyrelse kan i samarbejde med lokalbefolkningen arbejde for at understøtte en integration og koordinering af de eksisterende oplevelsestilbud og muligheder, som findes i området, så der skabes synergi og opdyrkes nye muligheder til gavn for både aktører, lokalbefolkning og gæster. Et evt. øget antal besøgene i området kan imødegås gennem nationalparkbestyrelsens kommende planlægning i samarbejde med berørte borgere, og kan samtidig være med til at sikre hensynet til sårbar natur bl.a. i forhold til fjordens fugleliv.

Befolkning og erhverv

Nationalparkområdet omfatter en række velfungerende landsbyer samt den centrale og ældste del af Roskilde by. I området findes mange veletablerede lokale initiativer bl.a. omkring økologisk fødevarerproduktion og lokalt håndværk. Oprettelsen af en nationalpark forventes at få en positiv effekt i forhold til turismeerhvervet til gavn for det øvrige lokale erhvervsliv og lokalsamfund herunder for hotel- og restaurationsbranchen samt ikke mindst de kulturhistoriske attraktioner. Samtidig vurderes det, at en opmærksomhed på området vil styrke de mange initiativer vedr. produktion af lokale fødevarer. En kommende brandingeffekt som følge af nationalparkens oprettelse kan dermed generelt resultere i en styrkelse af det lokale erhverv. Der kan imødeses flere publikumsbesøg i de private skove, men det forventes, at evt. problemer med affald, slidtage og forstyrrelse kan løses gennem planlægning og indgåelse af aftaler med nationalparkbestyrelsen.

1. Formål, indhold og forhold til andre planer

Formålet med bekendtgørelsen er at oprette Nationalpark Skjoldungernes Land og fastsætte regler for nationalparkbestyrelsens arbejde. Nationalparkbestyrelsen er et uafhængigt organ indenfor den statslige forvaltning. Bestyrelsen nedsættes af miljøministeren.

Bekendtgørelsen udstedes med hjemmel i nationalparkloven og indeholder regler om:

- Formål og afgrænsning (kap. 1)
- Målsætningerne for nationalparkens udvikling (kap. 2)
- Planlægningszoner samt kommune- og lokalplanlægning (kap. 3)
- Nationalparkfond Skjoldungernes Land (kap. 4)
- Administrative bestemmelser og ikrafttrædelse (kap. 5)

Bestyrelsen har bl.a. en væsentlig opgave i at udarbejde og gennemføre en plan for nationalparkens etablering og udvikling.

Nationalparkplanen må ikke stride imod følgende planlægning:

- Vandplaner og Natura 2000-planer og handleplaner for realiseringen af disse planer efter lov om miljømål m.v. for vandforekomster og internationale naturbeskyttelsesområder (miljømålsloven)
- Natura 2000-skovplaner efter skovloven
- Kommuneplaner og lokalplaner efter lov om planlægning
- Råstofplaner efter råstofloven
- Fingerplanen

Hvis et kommunalt planforslag har væsentlig betydning for nationalparkens udvikling, kan nationalparkbestyrelsen gøre indsigelse efter planloven og er i øvrigt klageberettiget efter naturbeskyttelsesloven, planloven, vandløbsloven, råstofloven og skovloven.

Når nationalparken har gennemført et naturforvaltningsprojekt på et areal, som er erhvervet af nationalparken, overdrages arealet til Naturstyrelsen eller én af de tre omfattede kommuner: Roskilde, Lejre og Frederikssund kommuner, idet der jf. nationalparklovens 15 samtidig indgås en aftale om pleje og vedligeholdelse i overensstemmelse med nationalparkplanen.

1.1. Planlægningszoner i nationalparken

Nationalparklovens § 3 giver mulighed for, at der med bekendtgørelsen for nationalparken fastsættes regler for kommunernes planlægning, og dermed tydeliggøres vigtige statslige interesser i området, som samtidig sikrer hensynet til landskabet og oplevelsen af nationalparken. Med bekendtgørelsen for Nationalpark Skjoldungernes Land inddeles nationalparkområdet i 3 planlægningszoner:

Planlægningszone 1 omfatter de internationale naturbeskyttelsesområder (Natura 2000-områderne). I denne planlægningszone gælder reglerne i bekendtgørelsen om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter. Den i bekendtgørelsen nævnte undtagelse fra forbuddet mod linjeføringer af luftledningsanlæg gennem internationale naturbeskyttelsesområder, der alene er udpeget som habitatområder, finder ikke anvendelse i planlægningszone 1.

Planlægningszone 2 omfatter:

- områder, der er fredet efter naturbeskyttelsesloven, og eller udpeget som værdifulde eller bevaringsværdige landskaber i kommuneplanerne
- områder, med de naturtyper, landskaber og kulturhistoriske værdier, der er særligt karakteristiske for nationalparkens fjord-, ager- og skovlandskaber, samt områder hvor disse naturtyper kan udvides, og hvor der kan skabes sammenhæng mellem naturtyperne

I planlægningszone 2 må der ikke planlægges for høje anlæg. Naturstyrelsen kan i særlige tilfælde tillade, at de nævnte forbud fraviges. Kommunernes administration af landzonen ændres ikke. Borgerne skal således fortsat søge kommunen om tilladelse efter landzonereglerne og kan opføre driftsbygninger.

Planlægningszonen har alene betydning for kommunernes fremtidige muligheder i kommuneplanlægningen. Bestemmelserne svarer til de muligheder, rammerne i kommuneplanerne umiddelbart opstiller for området, også uden nationalparkstatus, og som er i overensstemmelse med de statslige interesser i området.

Planlægningszone 3 omfatter øvrige områder, dvs. bebyggede områder og områder som sikrer sammenhæng og helhed i nationalparken. Det drejer sig om områder, som ikke er udpeget som bevaringsværdigt landskab eller er fredet, men som af andre grunde har en naturlig tilknytning til nationalparken. Her gælder ikke nye regler for kommunernes planlægning.

Kapitel 2 Alternativer

Miljøvurderingen er udarbejdet i forhold til det alternativ, at der ikke oprettes en nationalpark (nul-alternativ). Der er ikke opstillet andre alternativer. I dette kapitel redegøres kort for konsekvenserne ved det alternativ, at der ikke oprettes en nationalpark. Der gives i kapitel 3 en mere uddybende beskrivelse og vurdering af miljøstatus for en række miljøparametre.

2.1. Konsekvenser ved ikke at oprette en nationalpark (0-alternativet)

Nationalparken rummer værdifulde landskaber og markante landskabstyper. Fjorden omgives af morænebakker vekslende med dødislandskabets mange bakker og afløbsløse lavninger med søer og mosehuller. Den sydlige del af nationalparken domineres af stærkt kuperede skove, overdrevsområder og vådområder. De største trusler og udfordringer for de landskabelige og geologiske værdier, som de fremstår i dag, vil være knyttet til de aktiviteter og ændringer, der kan sløre landskabets former, strukturer og kontraster. Det gælder f.eks. tilgroning, terrænændring og skovrejsning. Desuden kan bebyggelse og anlæg sløre eller fjerne landskabet, forstyrre udsigter eller være i kontrast til landskabets skala og karakter.

Områdets væsentligste naturtyper omfatter fjord- og kystnatur, lysåben natur og skov. Af særlig betydning er de levesteder, som enten af naturlige årsager eller på grund af naturpleje holdes lysåbne samt levesteder i løvskove med lang kontinuitet, ofte på fugtig og/eller kalkrig jordbund. Naturtyperne har stor betydning for bevarelsen af de særlige plante- og dyrearter, som optræder på nationale og internationale lister over fredede eller beskyttelseskrævende arter. Disse levesteder er sårbare over for ophør af naturpleje, tilgroning og næringsstofberigelse. Dagsommerfugle har f.eks. generelt været udsat for kraftig tilbagegang pga. færre levesteder. Fjordens store opland med flere større byer har bevirket en betydelig tilførsel af næringsstoffer, som kan resultere i øget algeproduktion til skade for fjordens fauna.

Nationalparkens kulturmiljøer repræsenterer vigtige udsnit af det østdanske kulturlandskab. Fjorden, ådalene, skovene og det åbne land har gennem tiderne udgjort et rigt og varieret ressourcegrundlag og kulturmiljøerne afspejler det tætte samspil mellem menneske og natur. Nationalparken rummer mange fredede fortidsminder, fredede bygninger samt beskyttede sten- og jorddiger. Værdifulde kulturmiljøer, landskabelige helheder og bevaringsværdige bygninger er sårbare overfor ændringer. De kan beskyttes gennem kommune- og lokalplanlægning. Der er taget mange initiativer til at styrke og sikre områdets kulturarv, og disse initiativer må forventes fortsat have bevågenhed også uden en nationalpark.

Der findes allerede i dag et varieret og veludbygget udbud af oplevelser og friluftsliv i nationalparkområdet. Områdets institutioner, besøgs- og formidlingscentre fungerer i dag som støttepunkter for friluftsliv og formidling af kulturhistorien, landskabet og menneskets udnyttelse af området gennem tiden. Der er i området flere videns- og uddannelsesinstitutioner med Roskilde Universitet som den største. Formidlingen af de kulturhistoriske værdier i området varetages af museerne i området og en lang række andre aktører, hvilket er med til at sikre et alsidigt tilbud til lokale og turister. Nationalparkområdet indeholder i dag veletablerede lokale initiativer omkring økologisk fødevarerproduktion.

Uden oprettelsen af en nationalpark, vil de lokale initiativer skulle finansieres og understøttes gennem andre tiltag. En nationalpark vurderes bl.a. at kunne være med til at generere også eksterne midler til de mange initiativer. De muligheder, som oprettelsen af en nationalpark vil kunne skabe for området, vil skulle etableres og igangsættes af nuværende aktører.

3. Miljøstatus i dag

I dette kapitel redegøres for den nuværende status for en række miljøparametre og den udvikling, som forventes at finde sted i området, hvis en nationalpark ikke oprettes. Denne vurdering bygger bl.a. på informationer fra slutrapport fra 2005 "Det Kulturhistoriske Landskab" samt tilhørende bilagsrapporter, "Forslag til Nationalpark Skjoldungernes Land" (Skjoldungernes Land, Roskilde Kommune, Lejre Kommune og Frederikssund Kommune; Februar 2014) med tilhørende rapporter, samt kommuneplaner for Frederikssund, Roskilde og Lejre kommuner.

Der er på baggrund af høring af relevante myndigheder og med udgangspunkt i bekendtgørelsens formål og overordnede målsætninger identificeret følgende miljøparametre:

1. Geologi og landskab
2. Naturværdier
3. Kulturarv
4. Friluftsliv og formidling
5. Befolkning og erhverv

3.1. Geologi og landskab

Landskabet omkring Roskilde er skabt i forbindelse med afsmeltningssperioden i sidste istid. Roskilde Fjord og Isefjorden er fremkommet ved at smeltevand ved afslutningen af sidste istid dannede et net af dale. Landskabet, der i dag omgiver fjordene, er karakteriseret ved morænebakkerne, som veksler med et mere kuperet dødislandskab med mange afløbsløse lavninger.

Isens afsmeltning i slutningen af sidste istid foregik ikke jævnt. Syd for Hvalsø blev mængder af isolerede isblokke liggende og dannede et klassisk dødislandskab. Området fremstår i dag stærkt kuperet med mange bratte lavninger med søer og mosehuller. Disse områder er langt sværere at opdyrke end de flade morænesletter, og derfor domineres landskabet mod syd af skove og overdrev. Flere steder er det blevet til en mosaik af ager, skov, mose og enge/overdrev. Et karakteristisk eksempel på dette er Gevinge Overdrev. Ved Skullerupholm dannedes under afsmeltningen en stor issøaflejring bestående af meget fint ler. Denne har i historisk tid leveret råmateriale til en omfattende teglproduktion. Issøaflejringen ved Skullerupholm og Elverdamsdalen er begge udpeget som nationale geologiske interesseområder.

Smeltevand fra isen har skabt en række markante dalstrøg. Elverdamsåen har ledt og leder vandet ud i Tempelkrogen. Gennem Helligrenden er vandet strømmet ud i Lejre Vig, og gennem Langvad å-systemet er det løbet ud i Kattinge Vig. Området afvandes den dag i dag stadig af vandløb og ådale som Kornerup åsystem og Elverdamså. Nationalparkgrænsen følger Elverdamsdalen vest for Åstrup Skov.

Inden for området findes væsentlige geologiske fænomener, der synliggør landskabets dannelse. Efter istiden steg vandspejlsniveauet i havet. I stenalderen lå det tre til fem meter højere end i dag, og mange af de nuværende strandenge og ådale var dækket af vand. Siden er der sket en landhævning, og flere af de tidligere fjordarme, f.eks. Borrevejle Vig, Kattingesøerne, Elverdams og Kornerup Ådale er i dag markante ferske ådale med lavbundsarealer.

I den østlige del af Roskilde Fjord nord for Risø ligger den særegne halvø Bolund, som består af en flad bakke længst ude i fjorden, som via en tange hænger sammen med de brede strandenge ind mod land. Et

andet særligt geologisk fænomen - kildekalk - ses i forbindelse med Elverdamsdalen, som ligger på grænsen af nationalparken. De mange kildevæld i dette område har givet anledning til dannelse af store forekomster af kildekalk – også kaldet frådsten. Dette materiale var i ældre middelalder en vigtig ressource og blev brugt som byggemateriale til mange af egnens kirker.

Nationalparkens landskaber

Der er tale om meget stor variation i landskaberne inden for nationalparkområdet. Først og fremmest er der stor forskel på den nordlige del af nationalparkområdet, med Roskilde Fjord, der med sine åbne vandflader og mange kig står i kontrast til de sydlige dele af nationalparkområdet, hvor kuperet terræn og mange skove giver landskabet en langt mere sammensat og lukket karakter. Men også inden for de to hovedområder er der stor variation.

Nationalparken rummer mange meget værdifulde landskaber med markante landskabstyper. Det er også baggrunden for, at så godt som hele Nationalparkens landareal er udpeget som "værdifuldt landskab" i kommuneplanlægningen, og godt 60 % af landarealet er desuden omfattet af fredning. Godslandskaberne med bl.a. Ledreborg, Åstrup, Sonnerupgaard og Lindholm godser udgør sammen med Ryegård, der dog ligger udenfor nationalparken Danmarks største fredede sammenhængende landskab bestående af en kombination af agerland, stærkt kuperede skove, overdrevsområder og vådområder. Fjorden og den vestlige del af Bognæs er udpeget som nationalt geologisk interesseområde.

Fjorden og kysten

Den smalle fjord, som i alt strækker sig godt 41 km ind i det sjællandske landskab er næsten overalt lavvandet med en dybde på under 6 meter. Gamle aflejringer, har skabt forkastninger og afsmeltningen af isen med efterfølgende havstigninger og landhævninger har givet fjorden sit nuværende karakteristiske udseende.

Fjordens kystlinje er varieret med mange bugter, holme og sumpede strækninger med bagvedliggende gamle havskrænter. Skove er en vigtig del af landskabsbilledet ved fjorden, som skifter fra lukkede vige indrammet af skove og kystskrånninger til vide udsigter ud over fjorden. I nord ses Østskov ud for Eskilsø, og i syd præges fjordlandskabet af de markante skove på Bognæshalvøen og ved Boserup. Fra de åbne dele af kysten ses småbyer på fjordens vestside med markante landsbykirker ved Gershøj og Lyndby. Ikke mindst Roskilde Domkirke hæver sig over byen i bunden af fjorden.

Agerlandet

En stor del af nationalparken er landbrugsområde i privat eje, som drives og opleves meget forskelligt, fordi terrænet og landskabet varierer så markant. Mange arealer har en terrænhældning og bonitet, så de har været vanskelige at dyrke, og dermed har de i mange år henligget som græsningsarealer eller ekstensivt dyrkede agre, hvilket giver disse landskaber en meget "historisk" og naturpræget karakter.

Hele området fra Roskilde Fjord og Boserup Skov ned til motorvejen er landbrugslandskab med tætliggende gårde og flere velbevarede landsbyer. Navnlig den østlige del af området er præget af vandløb, moser og søer dannet i smeltevandsdale. Disse kan følges videre mod syd, hvor Kornerup Å og Lavring Å har skåret sig ned i højtliggende flader ved Kornerup og Lejre. De nord-sydgående ådale i nationalparkens østlige del er meget karakteristiske for egnen og vigtige for at forstå sammenhængen i kulturlandskabet. Dalene og vandløbene danner nogle oplevelsesrige landskabsrum, som binder vigtige dele af nationalparken sammen. Motorvejen og Hovedlandevejen udgør dog barrierer i landskabet.

Området omkring Herregården Sonnerupgård nord for Hvalsø er landbrugslandskab med storbakket terræn og mange små skove, søer og bakker, der opdeler landskabet. Det storbakkede terræn kulminerer ved

Elverdams Å, der med sin store åbne karakter danner en imponerende grænse for nationalparken mod vest.

Godslandskabet

Landskabet mellem Lejre og Kirke Hvalsø er først og fremmest præget af godserne Ledreborg og Lindholm og hovedgården Skullerupholm, men også en række velbevarede landsbyer giver sammen med husmandskolonier og spredtliggende gårde området en særlig karakter af variation og historie. Terrænet hér er meget kuperet med mange små søer og skove, overdrev og græssede enge. Landskabet omkring de to godser er anderledes og er karakteriseret af store dyrkningsarealer ofte omgivet af lange velbevarede markhegn og gærder, imponerende alleer og parker.

Skovene

Skovrigdom er karakteristisk for nationalparken. Det største skovområde samler sig mod syd omkring statsskovene Storskov, Hejede Overdrev og Valborup Skov – tilsammen kaldet "Bidstrupskovene". Men der findes også store skovarealer i den nordlige del. Boserup Skov nordvest for Roskilde er med sit kuperede terræn og kalkrige jordbund også en meget artsrig løvskov. Mod nord afgrænses skoven af skovbrynet mod Kattinge Vig på den gamle stenalderkyst. Skovens smukke beliggenhed har gjort den til et populært udfugtsmål, og den hører til blandt landets 20 mest besøgte skove. Det privatejede Bognæs – den tvedelte halvø i den inderste del af Roskilde Fjord – er fredet og grænser mod syd op til fredningerne af Kattingesøerne, Boserup Skov og Bistrup Parcelgård. Mere end halvdelen af Bognæs drives som skov. Andre private skove er Østskov, Ledreborgskovene, Lindholmskovene, Bjergskov og Aastrupskovene. Samlet udgør skovene omkring 27 % af nationalparkens landareal.

Skovene indeholder store naturværdier. I den sydlige del af nationalparkområdet findes bl.a. de statsejede Bidstrupskove, som er omfattet af Natura 2000-udpegning. Det højtliggende skovlandskab er karakteristisk med sit storbakkede terræn og store stærkt fligede skove, hvor imellem der er lysninger, åbne dyrkningsarealer, søer og moser. Desuden karakteriseres landskabet af en del gamle overdrevslandskaber i området, bl.a. ved Særløse og Hejede. De store højdeforskelle, det kuperede terræn og de mange lysninger giver skovlandskabet en helt særlig og stærk karakter.

Sammenfattende status og eksisterende trusler

Nationalparken rummer værdifulde landskaber og markante landskabstyper samt nogle af Danmarks største fredede sammenhængende landskaber. Fjordlandskabet og det øvrige landskab skiftende karakter rummer en rig og varieret natur. Det kuperede terræn, som ofte har været vanskeligt at dyrke henligger i dag som overdrev og skov og det åbne godslandskab med de store dyrkningsarealer omgivet af hegn og gærder udgør en kontrast til dette. De største trusler og udfordringer for de landskabelige og geologiske værdier, som de fremstår i dag, vil være knyttet til de aktiviteter og ændringer, der kan sløre landskabets former, strukturer og kontraster. Det gælder f.eks. tilgroning, terrænændring og skovrejsning. Desuden kan bebyggelse og anlæg sløre eller fjerne landskabet, forstyrre udsigter eller være i kontrast til landskabets skala og karakter. Endelig kan strukturændringer i landbruget få betydning for landskabsbilledet.

3.2 Naturværdier

Nationalparkområdet rummer naturtyper af national og international betydning samt et stort antal plante- og dyrearter, som er optaget på EF-habitatdirektivets bilag II, IV og V eller på EFfuglebeskyttelsesdirektivets bilag I, som er fredede og/eller rødlistede i Danmark, eller som er sjældne i øvrigt.

Naturtyper

Områdets væsentligste naturtyper omfatter lavvandede fjordområder med øer og holme, strandenge og strandsumpe, kystskrænter, ferske enge med såvel græsning som høslæt, mange mosetyper bl.a. både lysåbne og træbevoksede, overdrev, skove, søer og vandløb. Dele af nationalparken indgår i de to Natura 2000-områder hhv. 136 Roskilde Fjord mm. og 146 Hejede Overdrev mm (nærmere omtale af Natura 2000-områderne findes i Kap 4). Af særlige naturtyper fra habitatdirektivets bilag I forekommer hele 23 forskellige i nationalparken (Tabel 1). Heraf rummer fjord- og kystnaturen hele 3 marine naturtyper og 5 kystnaturtyper, der samlet har stor værdi for fuglelivet.

Tabel 1. Liste over de af habitatdirektivets naturtyper indenfor nationalparkområdet.

1110 Sandbanker med lavvandet, vedvarende dække af havvand
1150 Kystlaguner og strandsøer
1160 Større lavvandede bugter og vige
1210 Enårig vegetation på stenede strandvolde
1220 Flerårig vegetation på stenede strandvolde
1230 Kystklint
1310 Enårig strandengsvegetation
1330 Strandeng
3140 Kransnålalgesø
3150 Næringsrig sø
3260 Vandløb med vandplanter
6210 Kalkoverdrev
6230 Surt overdrev
6410 Tidvis våd eng
6430 Urtebræmme
7140 Hængesæk
7220 Kildevæld
7230 Rigkær
9110 Bøg på mor
9130 Bøg på muld
9160 Egeblandskov
91D0 Skovbevokset tørvemose
91E0 Elle- og askeskov

Roskilde Fjord er i sin mellemste del smal og lavvandet, mens den i sin inderste, sydlige del udvider sig i den store Roskilde Bredning, som rummer en grav med dybder helt ned til 31 meter. Den er således en udpræget tærskelfjord med deraf følgende langsom vandudskiftning. På grund af en betydelig tilstrømning af ferskvand sker der desuden et fald i saltholdighed ned gennem fjorden, som i Roskilde Bredning når ned på mellem 10 og 14 ‰, hvilket svarer til Østersøens saltholdighed omkring Bornholm.

Bunddyrene i fjorden er arter, som er tolerante overfor de lave saltkoncentrationer, og diversiteten falder ned gennem fjorden i takt med den aftagende saltholdighed. Den mest betydningsfulde art er blåmuslingen, som filtrerer vandet for planktonorganismer. I Roskilde Bredning er bestanden så stor, at den har positiv betydning for vandets klarhed.

I forbindelse med basisanalysen fra 2014 til vandområdeplaner 2015-2021 er tilstanden vurderet i Roskilde Fjord. Basisanalysen viser, at målet for dybdeudbredelse af ålegræs er opfyldt for yderfjorden, men ikke for inderfjorden. For klorofyl er mål for tilstanden ikke opfyldt hverken for inder- eller yderfjord.

Tilstandsvurderingen i et område baseres på den samlede tilstand, således at der skal være målopfyldelse for alle anvendte kvalitetselementer, for at der kan være målopfyldelse for et område. For Roskilde Fjord betyder det, at hverken den ydre eller den indre del er i målopfyldelse. Årsagen til den manglende målopfyldelse er for store tilførsler af næringsstoffer til fjorden, der bl.a. medfører for stor algeproduktion.

Flora

I nationalparkområdet forekommer en usædvanligt rig flora, som helt overvejende har sine levesteder i de ovennævnte naturtyper. Af særlig betydning er de levesteder, som enten af naturlige årsager eller på grund af naturpleje holdes lysåbne og lavtvoksende og desuden levesteder i løvskove med lang kontinuitet, ofte på fugtig og/eller kalkrig jordbund.

Tabel 2. Liste over de fredede, rødlistede og/eller sjældne plantearter, som vokser i nationalparkområdet. Herudover er nogle halvsvældne arter, som er karakteristiske for områdets særlige naturtyper, medtaget.

Karsporeplanter	Pindsvineknop, Spæd	Elm, Småbladet	Skorsonér, Lav
Kambregne	Rapgræs, Løg-	Engblomme	Skælrod
Mangeløv, Butfinnet	Rederod	Fladbælg, Knold-	Snylterod
Mangeløv, Finbladet	Rottehale, Glat	Fladbælg, Sort	Soldug, Rundbladet
Mangeløv, Guldskæl-	Siv, Butblomstret	Fladbælg, Vår-	Soløje, Bakke-
Mangeløv, Kær-	Siv, Liden	Fnokurt, Kær-	Springklap, Skov-
Månerude, Alm.	Skovlilje, Hvidgul	Frøstjerne, Gul	Steffensurt, Liden
Padderok, Elfenbens-	Star, Dynd-	Gifttyde	Steffens urt, Spidsbladet
Padderok, Liden	Star, Finger-	Gåsefod, Drue-	Stenfrø, Læge-
Radeløv, Rundfinnet	Star, Fjernakset	Hareøre, Smalbladet	Storkenæb, Blodrød
Slangetunge	Star, Grå	Høgeurt, Lancetbladet	Storkenæb, Kær-
Ulvefod, Femradet	Star, Gul	Jordbær, Bakke-	Storkenæb, Skov-
Ulvefod, Otteradet	Star, Krognæb-	Kalkkarse, Stivhåret	Strandkarse
	Star, Langakset	Katost, Rosen-	Svalerod
Enkimbladede	Star, Ræve-	Klaseskærm, Eng-	Tandrod
Annelgræs, Slap	Star, Skede-	Klokke, Smalbladet	Tidsel, Tornet
Avneknippe, Hvas	Star, Stjerne-	Kløver, Skov-	Tjærenellike
Flitteraks, Nikkende	Star, Trindstænglet	Kobjælde, Nikkende	Tranebær
Fliglæbe, Æglbladet	Star, Tråd-	Kohvede, Blåtoppet	Troldurt, Eng-
Guldstjerne, Eng-	Star, Tue-	Kællingetand, Smalbladet	Tusindblad, Krans-
Guldstjerne, Liden	Star, Tvebo	Leverurt	Vandarve, Liden
Gøgelilje, Skov-	Star, Vår-	Limurt, Nikkende	Vandpeberrod
Gøgeurt, Kødfarvet	Stilkaks, Bakke-	Lærkespore, Finger-	Vandstjerne, Småfrugtet
Gøgeurt, Maj-	Vandaks, Spidsbladet	Mjødurt, Knoldet	Vibefedt
Gøgeurt, Plettet		Perikon, Bjerg-	Vikke, Krat-
Gøgeurt, Tyndakset	Tokimbladede	Perikon, Lodden	Vikke, Langklaset
Hullæbe, Nikkende	Agermåne, Vellugtende	Pileurt, Vinge-	Vikke, Skov-

Hullæbe, Skov-	Astragel, Dansk	Pimpinelle, Stor	Viol, Forskelligblomstret
Hullæbe, Sump-	Baldrian, Tvebo	Potentil, Mat	Vibefedt
Hvene, Sand-	Blærerod, Alm.	Potentil, Vår-	Voldtimian
Ingefær, Dansk	Blærerod, Liden	Samel	Ærenpris, Aks-
Kogleaks, Fladtrykt	Brunrod, Vår-	Selleri, Vild	
Kæruld, Tue-	Bulmeurt	Skabiose, Due-	

Mosser

I området forekommer mange sjældne mosser, som bl.a. er knyttet til fugtige miljøer i skov med lang kontinuitet og til kalkrige kilde- og kærømråder:

Tabel 3. Sjældne mosser i nationalparkområdet. Enkelte ikke-sjældne mosser, som indikerer god naturtilstand i nogle af områdets særlige naturtyper, er medtaget i listen.

Bladmosses	Ribbemos, Skov-	Tæppemos, Spinkel	Tørvemos, Krumbladet
Bredblad, Kær-	Seglmos, Stiv	Urnekapsel, Smal	Tørvemos, Midtstillet
Eremitmos, Grøn	Skebladmos, Stor	Vandtuemos, Kalk-	
Kalktuemos, Bølget	Skorpionmos, Stor	Vortetand, Stor	Levermosser
Kammos, Fjer-	Smaltand, Brod-		Krokodillemos, Glat
Krumblad, Grøn	Stjernemos, Indigo-	Tørvemosser	
Næbmos, Stor	Trådmoss, Tandet	Tørvemos, Blygrå	
Penselmos, Tæt			

Svampe

På grund af den meget store variation i naturtyper og ikke mindst de mange gamle skove findes der en usædvanligt rig svampeflora i nationalparken. Tabel 4 nedenfor indeholder en række af områdets rødlistede svampe:

Tabel 4. Rødlistede storsvampe i nationalparkområdet. Data helt overvejende fra Danmarks Svampeatlas og kun nogenlunde dækkende for basidiesvampe. Arter, som ikke har danske navne, er skrevet på latin med kursiv.

Basidiesvampe	Krusblad	Ruslædersv., Sprække-	Slimslør, Rødmende
<i>Antrodia malicola</i>	Køllekantarel	Rødblåd, Blåpoleret	Stjernebold, Stejl
<i>Biscogniauxia repanda</i>	Køllesvamp, Røggrå	Rødblåd, Grøngul	<i>Stypella dubia</i>
Blødporesv., Krybende	Lakporesv., Kobberrød	Rødblåd, Maj-	Stødrørhat
Bæverskorpe	<i>Limacella delicata</i>	Rødblåd, Mørkøjet	Tragthat, Bestøvlet
Koralpigsvamp	Læderporesv., Ensfarv.	Rødblåd, Prægtig	Trævlhat, Blågrøn
Koralsvamp, Bleg	<i>Mycena clavata</i>	Rødblåd, Ru	<i>Triblidium calyciforme</i>
Korkpigsvamp, Bæltet	Mælkehat, Lærke-	Rødblåd, Ruskællat	Trævlhat, Grønfodet
Korkpigsvamp, Rust-	Mælkehat, Prægtig	Rørhat, Bleg	Vedtragthat
Børstepigsvamp	Mælkeh., Rosamælket	Rørhat, Kastanie-	Vokshat, Gråbrun
Børsteporesvamp	Mælkehat, Spiselig	Savbladh., Børstehåret	Vokshat, Gulbrun
<i>Cortinarius cisticola</i>	Mælkehat, Violetkødet	Silkehat, Rødmende	Vokshat, Honning-
<i>Dendrothele commixta</i>	Parasolhat, Elegant	Skælhat, Brandgul	Vokshat, Kantarel-
Ellerørhat	Parasolhat, Filtet	Skærmhat, Skarlagen-	Vokshat, Latrin-
<i>Entoloma plebejum</i>	Parasolhat, Grædende	Slørhat, Blågullig	Vokshat, Ruslæder-
Fagerhat, Violblå	Parasolhat, Grønsporet	Slørhat, Cinnober-	Vokshat, Skarlagen-
Fladhat, Snoet	Parasolhat, Grågrøn	Slørhat, Firefarvet-	Voksporesvamp, Purpur-

Fluesvamp, Flosset	Parasolhat, Kliddet	Slørhat, Rundsporet	
Fluesvamp, Stor Kam-	Parasolhat, Melet	Slørhat, Safran-	Sæksvampe
Frynsehinde, Pigget	Parasolhat, Møllers	<i>Smardaea amethystina</i>	Farvetunge, Grøn
Frynsvamp, Busk-	Parasolhat, Nubret	Sneglehat, Gulfnugget	<i>Helvella albella</i>
Gråblad, Blånende	Parasolh., Orangefodet	Snekkehat, Rosabrun	Klokkemorkel, Glat
<i>Helvella fusca</i>	Parasolhat, Vinrød	Sodrørhat	Pragtbæger, Skarlagen-
Huesvamp, Abrikos-	Posesvamp, Musegrå	Spejlporesvamp, Ege-	Rodbæger, Grøngul
<i>Hyphodermella delicata</i>	Posesvamp, Silkehåret	Stilkporesv., Skærmfm.	Spatelsvamp, Gul
Hængeøre, Poppel-	Posesvamp, Snyltende	Stjernebold, Firfliget	
Ildporesvamp, Skorpe-	Pælerodshat, Filtet	Skærmhat, Skygge-	
<i>Karstenia sp.</i>	Ridderhat, Orangeul	Skørhat, Blodrød	
Keglehat, Køllestokket	Ridderhat, Silke-	Skørhat, Kul-	
Klidhat	Ridderhat, Sortskællet	Skørhat, Orangerosa	

Lavarter

Der foreligger ikke viden om forekomst af sjældne lavararter i nationalparkområdet, men det kan formodes, at der findes en række arter ikke mindst knyttet til gammel løvskov og stendiger mm.

Hvirvelløse dyr

Der er kun fundet få data om sjældne insekter og andre hvirvelløse dyr i nationalparkområdet, og der må formodes at være adskillige flere. Det kan særlig bemærkes, at de mange velplejede enge og moser i Hvalsøskovene er blandt landets fineste lokaliteter for dagsommerfugle med op til 30 arter på de bedste høslætenge. Dagsommerfugle har generelt været udsat for kraftig tilbagegang.

Tabel 5. Sjældne insekter i nationalparkområdet. Kejserkåbe og Skovperlemorsommerfugl er på rødlisten som moderat truet og Engperlemorsommerfugl er på rødlisten som sårbar. Skæv Vindelsnegl er på habitatdirektivets bilag II, Eremit er på direktivets bilag II og IV og Lægeigle er på bilag V.

Dagsommerfugle	Engperlemorsommerfugl	Øvrige Insekter	Øvrige hvirvelløse dyr
Brunlig	Hvid Admiral	Eremit	Lægeigle
perlemorsommerfugl	Iris	Humlebisværmer	Skæv Vindelsnegl
Det hvide W	Kejserkåbe	Sumpgræshoppe	
Dukatsommerfugl	Skovperlemorsommerfugl		
	Vejrandøje		

Fisk

Flere af nationalparkområdets bedste vandløb huser fine, selvreproducerende bestande af havørred og bækørred.

Padder og krybdyr

4 af 5 hjemmehørende danske krybdyrarter (undtagen hugorm) og 6 paddearter forekommer aktuelt i nationalparkområdet. Af arter som er optaget på habitatdirektivets bilag II findes stor vandsalamander, spidssnudet frø på bilag IV og grøn frø på bilag V.

Fugle

Det foreslåede nationalparkområde rummer store ornitologiske interesser. Den sydlige del af Roskilde Fjord er et meget vigtigt rasteområde for op til 60.000 trækkende og fouragerende fugle, og er for mange arters

vedkommende af særlig national eller endda international betydning, ved i perioder at rumme en væsentlig andel af den samlede verdensbestand af disse arter. Hele nationalparkområdet er desuden af betydning for en lang række ynglefugle tilknyttet såvel fjord- og skovområder som det øvrige åbne land, hvoraf flere er sjældne.

Der er dog sket en betydelig tilbagegang i antallet af ynglefugle i Roskilde Fjord. Inden for det foreslåede nationalparkområde vurderes selve fjorden med tilstødende strandenge inkl. Selsø i de seneste 5 år at rumme omkring 5.000 par ynglende fugle fordelt på omkring 25 -30 arter. Dette tal har midt i 1980'erne været på omkring 15 – 20.000 (Orbicon 2013). Det er særlig faldet i antallet af ynglende hættemåger, som er årsag til tilbagegangen.

Tabel 6. Fuglearter på udpegningsgrundlaget for Fuglebeskyttelsesområde F105, Roskilde Fjord, Kattinge Vig og Kattinge Sø

Ynglefugle	Trækfugle der raster i internationalt betydnende antal	Grågås Trolldand Hvinand Stor skallesluger Blishøne	Trækfugle der raster i nationalt betydnende antal
Klyde Fjordterne Havterne Dværgterne	Knopsvane		Sangsvane Havørn

Tabel 7. Raste- og trækfugle for hvilke nationalparkområdet er af særlig betydning. Sjældnere eller særlig talrige vintergæster er desuden taget med på listen (v).

Andefugle	Skeand Stor Skallesluger Trolldand	Vandhøns Blishøne	Terner Dværgterne Havterne
Grågås Hvinand Krikand Knopsvane Pibeand Sangsvane	Rovfugle Blå Kærhøg Fiskeørn Havørn Rørhøg	Vadefugle Hjejle Klyde Strandskade Rødben Vibe	Spurvefugle Bjergirisk (v) Snespurv (v) Stor tornskade (v)

Tabel 8. Ynglefugle for hvilke nationalparkområdet er af særlig betydning.

Lappedykkere	Gravand Gråand Gråstrubet Lappedykker Lille Lappedykker	Vadefugle Dobbeltbekkasin Klyde Rødben Stor præstekrave Strandskade	Spurvefugle Græshoppesanger Gul Vipstjert Kærsanger Nattergal Ravn Rødrygget Tornskade Sivsanger
Årefodede Skarv	Knopsvane Skeand Taffeland Trolldand	Terner Fjordterne Havterne	
Storkefugle Fiskehejre	Rovfugle Havørn Rørhøg Hvepsevåge		
Andefugle Edderfugl			

Pattedyr

Nationalparkområdet rummer en varieret pattedyrfauna, som efter danske forhold er ganske righoldig, idet mindst 33 af i alt 61 danske landpattedyr er registreret i nyere tid jf. Dansk Pattedyratlas. Hertil kommer 6 mulige arter og endelig forekommer marsvin i Roskilde Fjord. Af særlig sjældne og beskyttelseskrævende arter forekommer hasselmus og skovmår i Hvalsøskovene. Begge arter er rødlistede og opført på hhv. habitatdirektivets bilag IV og V. Desuden er følgende arter registreret i umiddelbar nærhed – og i enkelte tilfælde indenfor området: vandspidsmus, sumpbæver, vaskebjørn, vildsvin og krondyr.

Tabel 9. Oversigt over de 33 arter af pattedyr, som forekommer indenfor nationalparkens område jf. Dansk Pattedyratlas, 2007.

Insektædere Pindsvin Alm. spidsmus Dværgspidsmus Muldvarp	Skimmelflagermus Langøret Flagermus Harer og kaniner Hare	Halsbåndmus Skovmus Brun rotte Husmus Hasselmus	Husmår Skovmår Grævling Parrettåede hovdyr Dådyr Rådyr
Flagermus Vandflagermus Trolldflagermus Dværgflagermus Brunflagermus Sydflagermus	Gnavere Egern Rødmus Mosegris Alm. markmus Dværgmus	Rovdyr Ræv Lækat Brud Ilder Mink	Hvaler Marsvin

Sammenfattende status og eksisterende trusler

Sammenfattende rummer det foreslåede område til nationalpark mange og forskelligartede naturtyper med et rigt plante- og dyreliv; særlig fjord- og skovnaturen kan fremhæves som meget værdifuld. De mange enge og moser i Hvalsøskovene er f.eks. blandt landets fineste lokaliteter for engflora og dagsommerfugle, og fjorden er af international betydning for fuglelivet.

Overordnet set rummer nationalparkområdet særlig et usædvanlig rigt plante-, svampe- og fugleliv. Hvad de øvrige grupper af organismer angår, f.eks. pattedyrene, er der også store værdier. Det er af afgørende betydning for alle arterne, at deres levesteder bevares i så god en tilstand som muligt. Opretholdelse af levestederne, naturpleje og begrænset næringsstofpåvirkning er vigtig. Styrkelse, udvidelse, nyetablering og sammenkædning af levesteder er de virkemidler, som vil kunne sikre og styrke naturen i nationalparkområdet.

3.3. Kulturarv

Nationalparkens kulturmiljøer repræsenterer vigtige udsnit af det østdanske kulturlandskab med kyst-, skov- og agerbygden samt købstaden som hovedtemaer. Fjorden, ådalene, skovene og det åbne land har gennem tiderne udgjort et rigt og varieret ressourcegrundlag, og kulturmiljøerne afspejler det tætte samspil mellem menneske og natur. Overdrev, græsningskove, høenge og stævningskove er eksempler på værdifulde halvnaturtyper, der understreger den historiske kulturpåvirkning. De værdifulde kulturspor og kulturmiljøer ligger meget tæt, og tilføjer nationalparken et unikt præg.

Et særlig element er de mange vandrige kilder, der udspringer af kalkundergrunden og har leveret godt drikkevand og kraft til vandmøller. Fjorden har haft afgørende betydning som ressource og som transportvej for mange af områdets kulturmiljøer. Som et tydeligt eksempel kan nævnes sporene efter stenalderens sæsonbopladser, særligt omkring Kattinge Vig og Bognæs, hvor man har fundet flere skaldynger. I tidligere tider var fjorden sejlbare helt ned til Gammel Lejre, men vandstanden aftog siden i de smalle fjordarme (ådale). Fra tidlig vikingetid er der fundet rester af handelsplads ved Selsø (Vestby Mark) og en anløbsplads ved Lyndby, som senere fik et mere landbrugsmæssigt udtryk. De mange vikingeskibsspæringer i fjorden er også udtryk for vandvejens vigtighed. Fjordens fiskeri og jagt var grundlaget for etableringen af fiskerlejet Jyllinge, hvor fiskerimiljøet endnu er tydeligt i den ældste bykerne. I den tidlige industrialisering blev dampfærgemiljøet omkring Gershøj udviklet til både person- og varetransport.

Nationalparkens skovrigdom er karakteristisk, og skyldes bl.a., at landskabet generelt er kuperet og flere steder har været vanskelig at opdyrke. Selvom fredskovsforordningen fra 1805 funktionsopdelte landskabet, findes endnu mange rester af overdrev, græsningskov og stævningskov – i det mindste i stednavnene, f.eks. Oren, Overdrevsskov og Kisserup Lod. Valdemarsvejen, der skærer sig som en hulvej diagonalt gennem Hejede Overdrev fra Særløse Overdrev til Mortenstrup er bevaret som en vigtig middelalderlig transportkorridor. Desuden findes levn fra oldtidens landbrug bl.a. i Bognæs Storskov, Vesterskov og Hestehaven ved Åstrup.

Gammel Lejre er et både geografisk og historisk midtpunkt i nationalparken. Her er der fundet rester af flere store haller, gravhøje og skibssætninger fra vikingetiden, som underbygger sagn og krøniker om Skjoldungeslægten og Lejre som et betydeligt magtcentrum i oldtiden. Gammel Lejre er nationalparkens vigtigste forhistoriske område af international arkæologisk interesse. Dette stormandsmiljø mistede fordums betydning omkring årtusindskiftet, da Harald Blåtand ca. 980 e.Kr. grundlagde Roskilde (opkaldt efter Skjoldungekongen Roar) som ny kongeby i midten af det samlede rige. Det var denne kongemagt, som skulle forsvares, og det er grunden til, at der er fundet så mange undersøiske spæringer og vrage af vikingeskibe fra 1000-tallet i Roskilde Fjord. Fra begyndelsen af 1100-tallet kender vi Haraldsborg Slotsbanke i den østlige bund af Roskilde Fjord. Kongsgården, der antagelig lå vest for domkirken, er ikke fundet endnu. Ved Kongemarken nord for Svogerslev er der fundet spor af en tidlig kristen kirkegård fra vikingetiden, som peger på, at kongebegravelserne havde eksisteret i Roskilde længe inden domkirken blev fast begravelseskirke for kongemagten efter reformationen.

I 1100-tallet blev Roskilde landets kirkelige hovedby. Biskop Absalon iværksatte opførelsen af Roskilde Domkirke i 1170 som romansk teglstensbyggeri, der siden fik prominente gotiske tilføjelser. Domkirken er et centralt historisk monument både i Danmark og internationalt, og fik i 1995 tilkendt status som verdensarv. Kirkeskibet med de to tårne udgør et visuelt pejlemærke i hele Roskildeområdet – fra fjorden såvel som fra motorvejen. I middelalderen var Roskilde en af Nordeuropas største byer. Den blev omkring år 1150 omgivet af en stor byvold, der, i dag som ringvej, tegner den omtrentlige grænse for nationalparken rundt om købstaden. Tætheden af voldsteder og hovedgårde i området fortæller om magtstruktur og kamp om værdierne i området. Voldstederne ved Bistrup, Boserup Skov, Herslev, St. Kattinge Sø (Nebbe), Gammel Lindholm, Skullerupholm, Sonnerupgård og Åstrup illustrerer middelalderens urolige tider og forsvaret af ressourcerne. Det mest komplette herregårdsanlæg er det fredede Ledreborg Slot, hvor barokhovedbygninger, avlsgård, park og vandhave vidner om fordums rigdom og stilhistorie. Også Selsø og Åstrup godser er velbevarede eksempler på hovedgårdsejerlav med prægtige, fredede bygninger og voldsteder. Mange af nationalparkens landsbymiljøer er intakte og repræsenterer forskellige bebyggelsesepoker og ressourceorientering - fra de store gamle ager- og fjordorienterede landsbyer som Herslev og Kattinge med oprindelse i jernalderen - til de små middelalderlige skovrydningslandsbyer ved Skov-Hastrup, Lerbjerg og Abbetved. Kisserup er områdets fineste eksempel på en stjerneudskiftning, der

endnu kan aflæses i ejerlavets sten- og jorddiger. Derudover er der velbevarede landsbykerner i Kornerup og til dels i Veddelev og Gevninge.

Nationalparken rummer også væsentlige kulturmiljøer, der fortæller om industrisamfundets historie. Den fredede vandmølle, Tadre Mølle, beliggende sydvest i området, er et meget velbevaret eksempel på den omfattende udbredelse af vandmøller, som har karakteriseret egnen siden middelalderen. Også Dellinge Mølle ved Ledreborg er interessant, selvom vandet forsvandt i forbindelse med etableringen af Københavns Vandværk. Ved den opstemmede Kattinge Sø ligger Kattinge Værk fra 1754, der virkede som stampemølle, grynmølle og senere cellulosefabrik. Vigtigst er nok det nationale industriminde omkring Roskilde Station, hvortil Danmarks første jernbane fra 1847 havde endestation indtil den videreførtes til Korsør i 1856. Blandt andre væsentlige industrimiljøer er Sukkerhuset fra 1764, der i dag huser Roskilde Museum, Gasværket fra 1863 samt Maglekilde Maskinfabrik, der bl.a. producerede den kontinuerlige centrifuge, som revolutionerede mejerivæsenet herhjemme.

Roskilde har en lang historie som behandlingssted for syge. Allerede i middelalderen husede byen fem klostre og tre hospitalsstiftelser. Sankt Hans Hospital kan opfattes som guldalderens fortsættelse af denne tradition. Hospitalet er opført af Københavns Fattigvæsen, som købte Bistrup Hovedgård i 1808. Sankt Hans blev udbygget i flere omgange gennem 1800-tallet med Øst- og Vesthospital, kuranstalt og gartneri. Det store fredede behandlingskompleks indgår flot i park- og fjordlandskabet. Området fortæller også om demokratiets historie og folkeoplysningen i Danmark. I det smukke barokbyggeri Roskilde Palæ afholdtes 1835-1848 stænderforsamling for Øerne, hvor grundloven blev formuleret. Siden stavnsbåndets ophævelse i 1788 har befolkningen afholdt politisk samling og fest i det folkelige samlingssted Herthadalen ved Lejre. Her blev grundloven fejret ved store sjællandske folkemøder frem til midten af 1900-tallet.

Tabel 10 Kulturarvstemaer i Nationalpark Skjoldungernes Land

Kulturarvstemaer	Kulturhistoriske helheder og enkeltelementer
Fjordmiljøer	Fiskerlejer, lystbådehavne, ladepladser, udskibningssteder, færgeanløb, jagt- og græsningssholme
Industri, handel og håndværk	handels- og markedspladser, vandmøller, kildevæld, vandkraftanlæg, maskinfabrik, mejerier, elværker, teglværk, råstofudvinding, tørvegravning
Bymiljøer	Købstad, middelalderbykerne, gadeforløb, stationsby, parkanlæg og haver, villakvarterer, parcelhuskvarterer, nyere boligområder
Landsbyer og husmandsbebyggelse	Landsbyer, landsbykerner, bindingsværk "kalkning over stok og sten", husmandskolonier, daglejere, sten- og jorddiger, markskel, dyrkningssystemer, enge og overdrev
Herregårde	Slotte, herregårde og godslandskaber med skove, marker, arbejderboliger, parker, alléer, voldsteder mm.
Infrastruktur	Gamle vejforløb, kongevej, hulveje, hovveje, kirkestier, jernbaner, stationer, broer, overgangssteder, vad, sejlerender og søveje
Tro og skik	Domkirke, sognekirker, kapeller, klostre, bispegårde, kilder, præstegårde, kirkegårde og kirkeomgivelser
Forsamling, rekreation og fritid	Stænderforsamling, festpladser i det fri, hoteller, kroer, pensionater, fritidsanlæg, forlystelser, lystanlæg, sommerhuse, feriekolonier, forsamlingshuse
Offentlige institutioner	Sindssygehospital, skoler, forsorgshjem, hospitaler, alderdomshjem, domhuse, amtmandsboliger, rådhus
Krig og militære anlæg	Undersøiske spærringer, skibsvrag, voldsteder,
Oldtidsmiljøer	Stenalderalderboplads, køkkenmødding, højgrupper, offersteder, skibssætning, stormandsgård, haller

Sammenfattende status og eksisterende trusler

Nationalparken rummer mange fredede fortidsminder, fredede bygninger samt beskyttede sten- og jorddiger. Værdifulde kulturmiljøer, landskabelige helheder og bevaringsværdige bygninger er sårbare overfor ændringer. De kan beskyttes gennem kommune- og lokalplanlægning.

Mange kulturspor er i dag skjulte eller vanskelige at erkende. Det vil derfor være oplagt at gennemføre en række pleje- og restaureringstiltag, som kan øge synlighed og tilgængelighed i området under hensyn til de sårbare kulturspor og naturværdier. Der kunne f.eks. være tale om genskabelse og restaurering af gamle fiskedamme, oprensning af voldgrave og skovgræsning ved hulveje. Formidlingen af de kulturhistoriske værdier i området varetages primært af Roskilde Domkirke, Vikingeskibsmuseet, Sagnlandet Lejre samt Roskilde Museum med afdelinger i bl.a. Gl. Lejre, Tadre Mølle, Skt. Laurentius og Lützhøfts Købmandsgård. Desuden arbejder en lang række andre aktører med formidling, bl.a. mange foreninger, hvilket er med til at sikre et alsidigt tilbud til lokale og turister. Med udbredelsen af kendskabet til de historiske værdier forventes det, at bevaringen sikres yderligere.

Der er taget mange initiativer til at styrke og sikre områdets kulturarv. Disse initiativer må forventes fortsat have bevågenhed også, hvis nationalparken ikke oprettes.

3.4. Friluftsliv og formidling

Mulighederne for at opleve området er generelt gode. Der findes allerede i dag et varieret udbud af oplevelses- og friluftsmuligheder i nationalparkområdet. Naturen og landskabet er i sig selv vigtige attraktioner med fjorden og skovene. Overalt i landskabet opleves kulturhistorien med vikinger, konger og godser, hvilket giver muligheder for formidling, friluftsliv, og oplevelser i det fri.

Nationalpark Skjoldungernes Land har flere besøgs- og formidlingscentre samt enkeltattraktioner, der fungerer som støttepunkter for friluftslivet og oplevelser i området. Bl.a. Roskilde Domkirke som er udpeget som Verdensarv, der sammen med den middelalderlige del af Roskilde har en særegen historie, som sætter spor ud i hele nationalparkområdet. Vikingeskibsmuseet og Museumsøen i Roskilde direkte ved fjorden formidler skibsfarten på fjorden. Roskilde museums afdelinger formidler bl.a. på Lejre Museum områdets placering i rigshistorien med udgangspunkt i skibssætningen og hallerne som er udgravet ved Gammel Lejre. Områdets godser kan opleves ved bl.a. Ledreborg, hvor slottets park er åben for publikum. I Sagnlandet ved Gl. Lejre formidles, demonstreres og forskes der i viden om oldtidens mennesker, deres levevilkår mm. på tværvideenskabelig basis. Der er naturcentre på Tadre Møllegård og i Boserup Skov. Flere af områdets institutioner og attraktioner tilskynder til aktivt friluftsliv og formidler natur og kulturhistorisk viden.

En stor del af nationalparken er et aktivt kulturlandskab og landbrugslandskab, som det har været gennem århundreder. Der kan lægges vægt på forskning, udvikling og formidling af sammenspillet mellem natur, menneske og landskab samt jordbrugets forhold og betydning, herunder processerne fra jord til bord.

Infrastrukturen i nationalparken er generelt veludbygget. Der er gode muligheder for at komme til området, og færdes i området både i bil, med offentlig transport, på cykel, til hest og til fods. Der findes en række stier og stisystemer i området med tilhørende faciliteter – særligt i områdets skove. Skjoldungestien og Fjordstien samt Gudernes Stræde og Munkestien giver mulighed for at færdes på tværs af området og

dets attraktioner. Derudover er der flere markerede internationale vandre- og cykelruter. Endelig findes der en række havne omkring fjorden som bl.a. giver mulighed for lystsejlere.

Sammenfattende status og eksisterende trusler

Der findes allerede i dag et varieret og veludbygget udbud af oplevelser og friluftsliv i nationalparkområdet. Områdets institutioner, besøgs- og formidlingscentre fungerer i dag som støttepunkter for friluftsliv og formidling af kulturhistorien, landskabet og menneskets udnyttelse af området gennem tiden. Der er i området flere videns- og uddannelsesinstitutioner med Roskilde Universitet som den største. Formidlingen af de kulturhistoriske værdier i området varetages museerne i området og en lang række andre aktører, hvilket i dag er med til at sikre et alsidigt tilbud til lokale og turister.

Befolkningens interesse for at dyrke friluftsliv, sport og motion er generelt stigende. Både ift. rekreation, fordybelse og sundhed. Det giver et øget behov for at imødegå forholdet mellem benyttelse og beskyttelse af naturen gennem vejledning og hensigtsmæssig planlægning.

3.5. Befolkning og erhverv

Nationalparkområdet omfatter udover den centrale og ældste del af Roskilde by en række velfungerende landsbyer i det omkringliggende åbne land. I området findes mange veletablerede lokale initiativer, bl.a. indenfor økologisk fødevarerproduktion. Der bor ca. 10.000 mennesker indenfor nationalparken. I Roskilde by og omkringliggende bysamfund bor der omkring 70.000 mennesker. Området er beliggende tæt på Hovedstads- og Øresundsregionen og er dermed let tilgængeligt for op mod to millioner mennesker. Inden for en times bilkørsel bor der ca. 2,5 millioner mennesker, der potentielt udgør et stort og købedygtigt publikum, som vil kunne tiltrækkes af de mange muligheder for friluftsliv og andre oplevelser i området, som er 'tæt-på-og-dog-så-anderledes'. Samtidig er det et publikum, som kan forventes at have positive præferencer for autenticitet og gode produkter. Lejre Kommune arbejder gennem "Lejre – den økologiske kommune" på at øge økologien. Målet er at gøre Lejre til en attraktiv kommune at bo i, at producere sunde fødevarer og at beskytte natur, klima og drikkevand. Et resultat af projektet er oprettelsen af Lejre Økologiske Fødevarerfællesskab, hvor borgerne kan købe lokalt producerede økologiske varer. Der er oprettet et tilsvarende fødevarerfællesskab i Roskilde.

Der er mange besøgende i området bl.a. i skovområderne ved Boserup og Bidstrup, hvor besøgstallet ved seneste måling i 2003 blev opgjort til i størrelsesordenen 350.000 besøgende om året. Domkirken, Vikingeskibsmuseet, Roskilde Museums aktiviteter i området og Sagnlandet Lejre havde et samlet besøgstal i størrelsesordenen 400.000 i 2013. Herudover kommer besøgende til de øvrige attraktioner i området. Ledreborg Slot og Park havde i 2013 i alt 126.000 gæster til koncerter, udstillinger og andre aktiviteter.

Turismens betydning i området vurderedes i Undersøgelsesprojektet (2004) at være under landsgennemsnittet, men dog stigende. Det blev vurderet, at ca. 1600 mennesker var beskæftiget indenfor turismeerhvervet i det tidligere Roskilde Amt (2004). I 2010 blev det af VisitDenmark vurderet, at turismen i Roskilde og Lejre skabte knap 2000 arbejdspladser. I de tre kommuner var der i 2010 - 2012 ca. 300.000 overnattende gæster årligt, heraf udgjorde camping godt 30 %, vandrehjem og lystbådehavne godt 10 %, feriehuse 20 % og hotelgæster knap 40 %. Danske turister udgør næsten 90 % af de overnattende gæster. Der er generelt en tendens til, at turisterne vælger storbyferie, hvorfor området er i konkurrence med København.

Det skønnes, at antallet af dagturister udgør omkring det dobbelte af antallet af overnattende turister. Turismeområdet beskæftiger generelt en stor del af den af ufaglærte arbejdskraft i området og har samtidig indenfor de seneste 5 år (2009-2010) oplevet at have en beskæftigelsesgrad, som ligger over landsgennemsnittet. Samme situation er tilfældet for bygge- og boligsektoren. Beskæftigelsen i området påvirkes derfor i høj grad af konjunkturerne indenfor disse brancher.

Landbrugsarealet inden for nationalparken omfatter ca. 6150 ha og omfatter både store produktionslandbrug, mindre bedrifter og økologiske landbrug, herunder besøgslandbrug og tilknyttede gårdbutikker. Madkulturen i Roskilde", som arbejder for 'bedre mad til alle' sætter fokus på fødevarekvalitet, vækst i fødevareerhvervet og velfærd til danskerne. Herslev Bryghus er også et lokalt eksempel. Ledreborg Slot er et eksempel på, at oplevelsesøkonomi også er en driftsgren, som udnyttes i området. Derudover er der en række virksomheder indenfor branchen forretningservice, som omfatter IT-firmaer, rådgivningsvirksomheder og reklamebureauer m.fl., som har været i vækst.

Sammenfattende status og eksisterende trusler

Der findes allerede i dag veletablerede lokale initiativer omkring bl.a. den lokale økologiske fødevareproduktion og forskellige former for oplevelsesøkonomi. Turismeerhvervets betydning i området er stigende på baggrund af de mange lokale initiativer og eksisterende samarbejde mellem de forskellige kultur- og formidlingsinstitutioner, som resulterer i mange besøgende til attraktionerne i området. Området er allerede i dag omfattet af den generelle regulering/eksisterende lovgivning i forhold til landskabs- og naturbeskyttelse, hvilket en fortsat erhvervsudvikling i området fortsat skal ske under hensyn til.

4. Relevante beskyttelsesmål - eksisterende naturbeskyttelse og planlægning

Nationalparkloven, som er udgangspunktet for udarbejdelsen af bekendtgørelsen for Nationalpark Skjoldungernes Land skal ses i sammenhæng med de eksisterende lovbestemmelser om naturbeskyttelse og planlægning. I og omkring nationalparkområdet gælder den almindelige regulering af det åbne land samt flere nationale og internationale regler og bestemmelser vedrørende dyre- og plantelivet.

En kommende nationalparkplan for området må ikke stride imod vandplaner, Natura 2000-planer for skov og natur, kommuneplaner og lokalplaner, råstofplaner samt Fingerplanen.

4.1. Natura 2000 - EU's Habitat- og Fuglebeskyttelsesdirektiver

Nationalparken omfatter store dele af to Natura 2000-områder. Det drejer sig om hele den sydlige del af Natura 2000-område 136 Roskilde Fjord, Kattinge Vig, Kattinge Sø, Jægerspris Nordskov og Kongens Lyng samt den nordlige del af Natura 2000-området 146 Hejdede Overdrev, Valborup Skov og Valsøllille Sø, som omfatter Bidstrupskovene i den sydlige del af nationalparken.

De to områder udgør ca. 89 km² svarende til ca. 52 % af nationalparken. Nationalparkplanen må ikke stride mod direktiverne og Natura 2000-planerne, men kan udelukkende have et højere kvalitets- og beskyttelsesniveau. Nedenfor gives en status for områderne og en beskrivelse af de målsætninger, som er opstillet i de tilhørende Natura 2000-planer.

136 Roskilde Fjord, Kattinge Vig, Kattinge Sø, Jægerspris Nordskov og Kongens Lyng

Roskilde Fjord er et af Danmarks vigtigste yngelområder for vandfugle. I den lavvandede fjord ligger ca. 30 små øer og holme. Den overordnede målsætning for Natura2000-området er bl.a., at alle områdets habitatnaturtyper og – arter har god-høj naturtilstand, og at områdets truede naturtyper og arter prioriteres højt. Det gælder naturtyperne kalkoverdrev (orkidélokalteter), tørt kalksandsoverdrev, surt overdrev, tidvis våd eng rigkær samt arten eremit.

En målsætning for området er, at arealet af naturtyperne og levestederne for eremit øges, og at der skabes sammenhæng mellem forekomsterne. Områdets økologiske integritet skal sikres i form af en for natur- og skovtyperne hensigtsmæssig drift/pleje og hydrologi, en lav næringsstofbelastning og gode spredningsmuligheder for naturtypernes karakteristiske og sjældne arter samt for arterne på udpegningsgrundlaget.

146 Hejede Overdrev, Valborup Skov og Valsøllille Sø

Natura 2000-området ligger umiddelbart syd for Hvalsø og udgøres bl.a. af de statsejede Bidstrupskove, den privatejede Helvigstrup Skov og små privatejede overdrev i Lejre Kommune samt Valsøllille Sø. Området er udpeget for at beskytte 12 arter og naturtyper. Der er bl.a. tale om stor vandsalamander, overdrev med orkidéer, bøgeskove, ege- og blandskove samt elle- og askeskove. Omkring flere af søerne i området findes hængesæk. Området indeholder kalkrige søer og søer opstået ved tørvegravning f.eks. ved Særløse Overdrev.

Mange af de naturtyper, som området er udpeget for at beskytte, vurderes at være påvirkede og truede af næringsstofbelastning. Flere af de lysåbne naturtyper er truet af tilgroning, og invasive arter er også et problem i området. Opstemning med deraf følgende vandstandshævning giver stedvis problemer for de naturtyper, som er afhængige af naturlige svingninger i vandstanden.

De overordnede målsætninger for området er bl.a., at områdets natur- og skovnaturtyper sikres en god-høj naturtilstand. Områdets truede naturtyper prioriteres højt; det gælder kalkoverdrev, surt overdrev, tidvis våd eng og rigkær. Indsatsen for de lysåbne naturtyper drejer sig overvejende om at sikre og/eller genindføre lysåbne forhold ved rydning af opvækst og græsning, gennemføre en indsats overfor invasive plantearter samt sikre udvidelse og sammenkædning af fragmenterede naturtypeforekomster. For vandafhængige naturtyper sikres en hensigtsmæssig hydrologi, ligesom der skal sikres gode levesteder for stor vandsalamander. Der foretages en udvidelse og sammenkædning af forekomsterne af overdrev, rigkær og hængesæk, hvor det er naturmæssigt muligt.

4.2 Vandrammedirektivet

EU's Vandrammedirektiv trådte i kraft i 2000. Direktivet fastlægger rammerne for beskyttelse af vandløb og søer, overgangsvande (flodmundinger, laguner o.l.), kystvande og grundvand i alle EU-lande. Direktivet fastsætter en række miljømål og opstiller overordnede rammer for den administrative struktur for planlægning og gennemførelse af tiltag og for overvågning af vandmiljøet.

Vandplanerne er et instrument til at nå det mål, der er udstykket i EU's vandrammedirektiv og skal sikre, at søer, vandløb, kystvande og grundvandsforekomster opfylder miljømålet "god økologisk tilstand" inden år 2015.

En kommende nationalparkplan må ikke stride mod Vandrammedirektivet og vandplanerne. Nationalparkplanen kan endvidere være med til at understøtte vandplanerne gennem målsætninger om at styrke naturen f.eks. gennem frivillige aftaler om ekstensivering af driften på dyrkede arealer.

4.3. Havstrategidirektivet

Danmarks Havstrategi er et led i gennemførelsen af EU's havstrategidirektiv (direktiv 2008/56/EF af 17. juni 2008). Formålet med direktivet er at fastholde eller etablere "god miljøtilstand" i alle europæiske havområder senest i 2020. Midlet til at nå dette mål er udarbejdelse af havstrategier med målsætninger for natur og miljø, overvågnings- og indsatsprogrammer. Nationalparkplanen må ikke stride imod de mål og indsatser, der fastlægges i havstrategierne.

4.4 Fredninger og generelt beskyttede naturtyper (§ 3-områder)

Ca. 66 km² er fredet svarende til hhv. ca. 61 % af nationalparkens landareal og 39 % af hele nationalparken. Siden 1960'erne er der gennemført en række større landskabsfredninger bl.a. af de store godser i området. Disse omfatter først og fremmest Ledreborg, Åstrup, Selsø-Lindholm og Sonnerup godser samt Særløse og Skov Hastrup Overdrev. I starten af 1980'erne blev disse fredninger udvidet med fredningen af landskaberne omkring landsbyerne Nr. Hvalsø og Kisserup. De gældende fredningsbestemmelser vil skulle respekteres i arbejdet med nationalparkens udvikling.

Ca. 17 km² svarende til ca. 10 % af nationalparken er omfattet af naturbeskyttelseslovens regler om generelt beskyttede naturtyper (§ 3-områder). § 3-områderne i nationalparkområdet omfatter især søer og vandløb, moser, overdrev, fersk eng og strandeng. § 3-områderne er beskyttet mod ændringer i den nuværende tilstand, og denne beskyttelse skal respekteres i arbejdet med nationalparkens udvikling.

Det er et statsligt mål, at kommunernes planlægning sikrer sammenhængen mellem Natura 2000-områderne, nationalparkerne, § 3-områderne og fredede områder ved at forbinde dem med økologiske forbindelser og spredningskorridorer.

4.5. Fingerplan 2013

Nationalparken er omfattet af Fingerplan 2013. Risø og Roskilde By er omfattet af Fingerplanens bestemmelser for Det ydre storbyområde (byfingrene) mens det resterende landområde indenfor nationalparkens afgrænsning er omfattet af Fingerplanens bestemmelser for Det øvrige hovedstadsområde. Den kommende nationalparkplan må derfor ikke stride mod Fingerplan 2013. Fingerplanen er landsplandirektiv for hovedstadsområdets planlægning, som overordnet skal sikre, at den kommunale planlægning i hovedstadsområdet bliver udført på grundlag af en vurdering af udviklingen i området som helhed, og at hovedprincipperne i den overordnede fingerbystruktur videreføres. Det vil sige, at udviklingen af den regionale byvækst - skal ske i håndfladen og i fingrene, mens de grønne kiler skal friholdes for byvækst.

Med Fingerplan 2013 introduceres muligheden for klimatilpasning i de grønne kiler, nye grønne bykiler i de centrale dele af hovedstadsområdet, forlængelse af de grønne kiler langs Køge- og Roskildefingeren, et regionalt og rekreativt overordnet stinet, der binder de grønne kiler sammen, og endelig en udpegning af arealer til transport- og distributionserhverv. En forlængelse af de grønne kiler langs Køge- og Roskildefingeren forventes at medvirke til at sikre natur og biodiversitet, sammenhæng mellem naturområder samt sikre mod byudvikling udenfor Fingerbyafgrænsningen. Dialogprojekterne om kileforlængelserne er igangsat, men afgrænsningen vil først blive fastlagt endeligt i et kommende landsplandirektiv.

Med Fingerplan 2013 udvides byggemulighederne for erhvervslivet ved DTU/Risø. Dette muliggør opførelsen af en ny forsker- og erhvervspark i området, som grænser op til nationalparken.

4.6 Bevaringsværdige landskaber og nationale geologiske interesseområder

Hele det åbne land i nationalparkområdet er i kommuneplanerne udpeget som bevaringsværdigt landskab, bortset fra nogle få mindre områder. Planlovens § 11 a, stk. 1 nr. 16 og nr. 17 sætter retningslinjer for kommunernes planlægning vedrørende landskab og geologi. Kommuneplanerne skal bl.a. indeholde retningslinjer til sikring af landskabelige og overordnede geologiske bevaringsværdier. Samtidig skal der ske en sikring og bevaring af større, sammenhængende landskaber.

Kommuneplanerne skal indeholde retningslinjer, som bevarer og forbedrer kvaliteten af de karakteristiske og oplevelsesrige landskaber, og dermed sikrer de værdifulde landskaber og landskabselementer, som f.eks. ådale, bakkelandskaber og kystlandskaber og landskaber knyttet til biotoper som f.eks. skove, søer og åer. Der må som udgangspunkt ikke ske en reduktion af de værdifulde landskaber og gældende retningslinjer må ikke svækkes. Det er samtidig et mål, at landskaber og kystlandskaber med forskellige geologiske formationer og særlig geologisk værdi sikres.

Naturstyrelsen har i samarbejde med De Nationale Geologiske Undersøgelser (GEUS) kortlagt de nationale geologiske interesseområder samt de 99 nationale interesser i kystlandskabet. Nationalparkområdet omfatter to nationale geologiske interesseområder. Det ene område strækker sig i et smalt bælte fra Skuldelev Strand, derfra sydover Skibby mod syd over fjorden til Bognæs. Det andet geologiske interesseområde omfatter Eskilsø samt fjord og kyststrækningen med Klinten og Bolund mod syd. Landskaber med særlige karakteristiske geologiske formationer, der illustrerer landets geologiske udvikling og processer, har stor betydning for oplevelsen og forståelsen af det danske landskabs dannelse. For at sikre de geologiske interesser er det vigtigt, at kommunerne samarbejder på tværs af de administrative grænser.

5. Nationalparkens indvirkning på miljøet

I det følgende beskrives nationalparkens forventede indvirkning på miljøet. Miljøministerens udkast til bekendtgørelse om Nationalpark Skjoldungernes Land er udarbejdet med udgangspunkt i nationalparklovens formål og den gældende overordnede planlægning, som er gennemgået ovenfor i Kap 4. Bekendtgørelsen udgør sammen med denne planlægning rammen for nationalparkbestyrelsens udarbejdelse af nationalparkplanen. Samtidig fastsætter bekendtgørelsen rammer for kommunernes planlægning i området.

Bekendtgørelsen fastlægger den præcise afgrænsning af nationalparken og indeholder en række overordnede målsætninger for nationalparkens udvikling, herunder målsætninger for de definerede miljøparametre: geologi og landskab, naturværdier, kulturarv, friluftsliv og formidling samt befolkning og erhverv. Det bliver den kommende nationalparks opgave at udarbejde en nationalparkplan og i denne at opstille mål og handlingsplaner for nationalparkens fremtidige udvikling i overensstemmelse med bekendtgørelsen for nationalparken. Nationalparkplanen skal udarbejdes på baggrund af en offentlig debat. Der skal ske en inddragelse af lokalbefolkningen og ikke mindst de berørte lodsejere i området.

5.2. Geologi og landskab

Nationalparkområdet rummer mange meget værdifulde landskabstyper og væsentlige geologiske fænomener, der synliggør landskabets dannelse. Det gælder både for det enestående og meget varierede landskab ved Roskilde Fjord og det kuperede skovlandskab. Med udkastet til bekendtgørelse om nationalparken fastsættes følgende formål:

- At bevare og styrke de landskabelige og geologiske værdier i det unikke fjord- og herregårdslandskab

Med udkastet til bekendtgørelse om Nationalpark Skjoldungernes Land fastsættes følgende overordnede målsætninger for udviklingen af nationalparken:

- Nationalparkens landskabelige helheder skal sammen med karaktergivende landskabselementer og markante geologiske formationer bevares og synliggøres

Nationalparkens varierede terræn og geologiske dannelser skal således sammen med de karaktergivende landskabselementer og strukturer bevares og synliggøres, så det fortsat bliver muligt at opleve det afvekslende landskab og de mange eksempler på sammenhængen mellem naturgrundlaget og den menneskelige aktivitet og bosætning.

Variationen i skala, terræn og åben-lukkethed bør fastholdes, f.eks. ved at undgå at kontrasterne udjævnes ved beplantning eller skovrejsning i lysninger eller op til værdifulde skovbryn. Tilsvarende gælder for de karakteristiske ådale, hvor uhensigtsmæssig beplantning kan udjævne terrænet og gøre dalene mindre synlige i landskabet. Formidling om nationalparkens landskabsværdier og landskabsdannelse skal styrkes, f.eks. ved at etablere stier eller stiruter med vægt på at opleve det varierede landskab og de særligt karakteristiske områder. Det forventes, at der med oprettelsen af nationalparken vil ske en styrkelse af områdets geologiske og landskabelige værdier bl.a. gennem kommunernes planlægning, forvaltning og ikke mindst drift og pleje. Her kan der bl.a. lægges vægt på at gøre terrænforskelle og former synlige og at sikre særlige indblik og udsigter.

5.2. Naturværdier

Nationalparkområdet rummer naturtyper af national og international betydning, herunder lavvandede fjordområder og særligt værdifulde lysåbne naturtyper og gamle løvskove. Her findes et stort antal beskyttede og fredede plante- og dyrearter. Med udkastet til bekendtgørelse om nationalparken fastsættes følgende formål:

- At bevare, styrke og udvikle naturen, dens mangfoldighed, kontinuitet og dynamik, især for den nationalt betydningsfulde fjord- og skovnatur og sammenhængen mellem naturtyperne

Med udkastet til bekendtgørelse om Nationalpark Skjoldungernes Land fastsættes følgende overordnede målsætninger for udviklingen af nationalparken:

- De væsentligste naturtyper som lavvandede fjordområder med bugter og vige, øer og holme, strandenge og kystskrænter, overdrev, moser, enge, søer, vandløb og skove skal bevares og deres kvalitet og mangfoldighed skal styrkes. De skal beskyttes mod næringsstofberigelse, tilgroning, invasive arter m.v. og sikres som bæredygtige økosystemer med naturlig dynamik
- Kulturskabte naturtyper som enge og overdrev skal bevares, og deres kvalitet og mangfoldighed skal styrkes gennem en landbrugs- og skovdrift, som sikrer kulturlandskabet og naturtyperne
- Der skal skabes bedre sammenhæng mellem nationalparkens naturtyper og landskaber, herunder især forbindelse mellem fjord, kystarealer, ådale, enge, overdrev og skove

Det vurderes, at der med oprettelsen af nationalparken vil ske en styrkelse af naturværdierne i området. Nationalparkbestyrelsen kan f.eks. gennem frivillige aftaler arbejde for, at der etableres korridorer med ekstensiv drift. På denne måde kan der sikres bedre spredning af mange af områdets plante- og dyrearter og opnås reduktion af næringsstofftilførsel til søer, moser, enge, vandløb og fjordområder.

For Natura 2000-områderne kan der blive bedre vilkår for de konkrete naturtyper og arter, som allerede gennem miljømålsloven sikres gunstig bevaringsstatus. Nationalparkplanen kan endvidere være med til at styrke Natura 2000-planerne ved etablering af korridorer eller ved at styrke andre naturtyper og arter end de, der er omfattet af Natura 2000-planerne.

En nationalpark vil kunne trække flere besøgende ud i naturen. Det kan have negative konsekvenser med slitage på naturen og forstyrrelse af især fuglearter. Bestyrelsen kan dog gennem udbygning af stisystemer, udsigtspunkter og -tårne samt ved formidling sikre, at besøg sker på ikke-forstyrrende vis eller primært i robuste områder med stor tolerance. En særlig opmærksomhed bør rettes mod sikring af balancen mellem de rekreative aktiviteter på fjorden og det sårbare fugleliv.

5.3 Kulturarv

Nationalparkens kulturmiljøer repræsenterer vigtige udsnit af det østdanske kulturlandskab. Fjorden, ådalene, skovene og det åbne land har gennem tiderne udgjort et rigt og varieret ressourcegrundlag og kulturmiljøerne afspejler det tætte samspil mellem menneske og natur. De værdifulde kulturspor og kulturmiljøer ligger meget tæt og tilføjer nationalparken et unikt præg. Med udkastet til bekendtgørelse om nationalparken fastsættes følgende formål:

- At bevare og styrke nationalparkens kulturhistoriske helheder og enkeltelementer

Kulturarven spiller en helt central rolle for etableringen af en nationalpark i området, og oprettelsen af Nationalpark Skjoldungernes Land kan være med til at bevare og synliggøre nationalparkens kulturhistoriske værdier. Med udkastet til bekendtgørelse om Nationalpark Skjoldungernes Land fastsættes følgende overordnede målsætninger for udviklingen af nationalparken:

- Kulturmiljøer og kulturhistoriske helheder og enkeltelementer, der fortæller om brugen af natur, landskab og fjord, skal bevares, synliggøres og formidles, især fortidsminder, herregårds- og landsbymiljøer, mølleanlæg samt Roskilde historiske bydel

Formidlingen og synliggørelsen af de unikke værdier i området vil give befolkning og besøgende forståelse for spillet mellem menneske og natur fra oldtiden op til vore dage. Med udbredelsen af kendskabet til de historiske værdier forventes det, at en bevaring af de historiske værdier kan sikres yderligere.

Med oprettelsen af en nationalpark er der gode muligheder for at styrke allerede igangværende initiativer og Nationalparkbestyrelsen kan med nationalparkplanen sætte fokus på f.eks. synliggørelse og formidling af de kulturhistoriske værdier og dermed give befolkningen og besøgende kendskab til og forståelse for spillet mellem menneske og natur.

Natur- og kulturhistoriske interesser skal ses i sammenhæng og begge aspekter bør derfor inddrages såvel i forvaltning som i formidling. Det gælder f.eks. pleje af landskaber og vedligeholdelse af bygninger. Forvaltningen af de kulturhistoriske værdier varetages primært af staten, kommunerne og de statsanerkendte kulturhistoriske museer i området.

5.4 Friluftsliv og formidling

Der findes allerede i dag et varieret og veludbygget udbud af oplevelses- og friluftsmuligheder i nationalparkområdet. Områdets institutioner, besøgs- og formidlingscentre fungerer i dag som støttepunkter for friluftsliv og formidling af kulturhistorien, landskabet og menneskets udnyttelse af området gennem tiden. En fortsat koordinering og styrkelse af denne indsats er vigtig. Med udkastet til bekendtgørelse om nationalparken fastsættes følgende formål:

- At styrke mulighederne for friluftsliv og særlige natur-, landskabs- og kulturhistoriske oplevelser

Med udkast til bekendtgørelsen fastsættes følgende overordnede målsætninger:

- Mulighederne for friluftsliv og natur-, landskabs- og kulturhistoriske oplevelser skal styrkes
- Udvikling af friluftsliv og turisme skal ske på et bæredygtigt grundlag og i samarbejde med lokalbefolkningen, turisterhvervet og relevante aktører
- Særligt sårbare naturområder skal beskyttes mod slitage og forstyrrelse ved planlægning af faciliteter, stiforløb og formidling m.v.
- Formidling af nationalparkens natur, landskab og kulturhistoriske værdier skal styrkes i samarbejde med lokale aktører gennem koordinering, udbygning og etablering af aktiviteter, servicefunktioner og faciliteter

- Forskning og undervisning af børn og unge vedrørende nationalparken skal styrkes bl.a. gennem etablering af faciliteter og undervisningstilbud, der knytter sig til natur, landskab, kulturhistorie samt jordbrug, friluftsliv og miljø

Det vurderes, at der med oprettelsen af Nationalpark Skjoldungernes Land vil ske en styrkelse af mulighederne for friluftsliv og formidling. Det må forventes at antallet af besøgene øges, når området udpeges som nationalpark, hvilket kan resultere i øget trafik og slitage på nogle arealer. Nationalparkbestyrelsens kommende planlægning af nye friluftsmuligheder bør derfor ske i samarbejde med de berørte lodsejere og sikre hensynet til sårbar natur.

Nationalparkens bestyrelse kan i samarbejde med lokalbefolkningen arbejde for at understøtte en integration og koordinering af de eksisterende oplevelsestilbud og muligheder som findes i området så der skabes synergi og opdyrkes nye muligheder til gavn for bodelokale borgere og aktører samt besøgende.

Der er i området flere videns- og uddannelsesinstitutioner med Roskilde Universitet som den største, der sammen med formidlingsinstitutionerne kan være med til at øge og forene forskning, uddannelse og formidling af nationalparkens indhold og værdier.

5.5 Befolkning og erhverv

Nationalparkområdet omfatter både den centrale og ældste del af Roskilde by samt en række velfungerende landsbyer i det omkringliggende åbne land. Der bor ca. 10.000 mennesker indenfor nationalparken, og der findes allerede i dag mange veletablerede lokale initiativer bl.a. omkring økologisk fødevarerproduktion og lokalt håndværk. Med udkastet til bekendtgørelse om nationalparken fastsættes følgende formål:

- At understøtte en udvikling til gavn for lokalsamfundet, herunder erhvervslivet, med respekt for beskyttelsesinteresserne, og at styrke bevidstheden om områdets værdier gennem inddragelse af befolkningen i nationalparkens etablering og udvikling

Med udkast til bekendtgørelsen fastsættes følgende overordnede målsætning for udviklingen af nationalparken:

- Udviklingen af nationalparken skal ske i samspil med omgivelserne

Det vurderes, at en nationalpark kan få positive konsekvenser for turisterhvervet, og komme det lokale erhvervsliv såvel som lokalsamfundet til gode. Bl.a. hotel- og restaurationsbranchen samt ikke mindst de kulturhistoriske attraktioner vil kunne profitere af en stigning i turismen. Samtidig vurderes det, at en opmærksomhed på området kan være med til at styrke de mange initiativer vedr. produktion af lokale fødevarer.

Nationalparken vil ikke få erhvervsøkonomiske konsekvenser for landbruget og skovbruget da den enkelte lodsejer kompenseres i forhold til mulige aftaler. Det vurderes, at nationalparken kan medføre en nedgang i landbrugets beskæftigelse, hvis større landbrugsarealer gennem frivillige aftaler bliver udlagt til natur. Samtidig vurderes det, at en kommende brandingeffekt som følge af nationalparkens oprettelse vil kunne resultere i en styrkelse af det lokale erhvervsliv. Det vurderes ikke, at nationalparken vil få erhvervsøkonomiske eller beskæftigelsesmæssige konsekvenser for skovbruget. Der kan imødeses flere publikumsbesøg i de private skove, men det forventes, at evt. problemer med affald, slitage og forstyrrelse kan løses gennem planlægning og indgåelse af aftaler med nationalparkbestyrelsen.

I størstedelen af nationalparken drives et aktivt landbrug og skovbrug. Der kommer som følge af nationalparkens oprettelse ikke nye regler eller restriktioner på jordbrugsdriften, og nationalparkbestyrelsen får heller ikke myndighed til at indføre sådanne begrænsninger. Der vil derfor fortsat være mulighed for at drive og udvikle land- og skovbrugserhverv. Ramevilkårene er således de samme indenfor som udenfor nationalparken. Det gælder i øvrigt også forhold omkring jagt og adgang til private arealer.

6. Tiltag til at imødegå negative miljømæssige påvirkninger

Det er ovenfor skitseret, hvilke konsekvenser oprettelsen af en nationalpark vil kunne få. Der kan både forekomme negative og positive miljøkonsekvenser.

Det vurderes bl.a., at der med oprettelsen af Nationalpark Skjoldungernes Land vil ske en styrkelse af mulighederne for friluftsliv og formidling. Samtidig må det forventes, at oprettelsen af nationalparken kan resultere i øget trafik og slidtage på nogle arealer. Denne negative miljømæssige påvirkning kan imødegås gennem nationalparkbestyrelsens arbejde med udviklingen af nationalparken.

Udkast til bekendtgørelse om Nationalpark Skjoldungernes Land udgør sammen med den gældende overordnede planlægning som er beskrevet i Kapitel 4 rammen for en kommende nationalparkplan. Der er med udkast til bekendtgørelsen fastsat følgende overordnede målsætninger:

- Udvikling af friluftsliv og turisme skal ske på et bæredygtigt grundlag og i samarbejde med lokalbefolkningen, turisterhvervet og relevante aktører.
- Særligt sårbare naturområder skal beskyttes mod slitage og forstyrrelse planlægning af faciliteter, stiforløb og formidling m.v.

Målsætningerne skal være med til at sikre, at natur og fugleliv bliver beskyttet mod de negative konsekvenser, som et øget antal besøgende kan bevirke.

7. Overvågning

Med udkast til bekendtgørelse for Nationalpark Skjoldungernes Land er der fastsat følgende overordnede målsætning om at

- Nationalparkfonden skal følge og evaluere nationalparkens udvikling.

Nationalparkens bestyrelse skal jf. nationalparklovens § 25 revidere nationalparkplanen hvert 6. år. Revisionen bør koordineres med Natura 2000 planlægningen, så revisionen senest finder sted to år efter, at Natura 2000 planen er vedtaget eller revideret. I forbindelse med revisionen skal bestyrelsen udarbejde en redegørelse og evaluering af de opnåede resultater i forhold til bekendtgørelsens formål og målsætninger.

Nationalparkens bestyrelse har en vigtig opgave i at følge nationalparkens udvikling og løbende tage stilling til, om de ønskede resultater opnås. Dette kan bl.a. ske med udgangspunkt i data fra det nationale

overvågningsprogram for vand og natur (NOVANA), besøgstal fra turistbranchen m.m. Bestyrelsen kan derudover gennemføre supplerende undersøgelser og overvågning.

Naturstyrelsen vil få til opgave at tilse, at kommuneplanlægningen ikke strider mod bekendtgørelsens regler om kommunernes planlægning i nationalparken, ligesom Naturstyrelsen også skal sikre de overordnede statslige interesser i området.